

Dövlətçilik tariximiz

№ 33 (1401) 17 fevral - 18 fevral 2017-ci il

Qaraqoyunlu dövləti: Qara Yusif

(əvvəli ötən saylarımızda)

Teymuri qoşunun Azərbaycan-dan çıxarılması, Qaraqoyunluların Azərbaycanın cənubunda möhkəmlənməsi Qara Yusiflə Sultan Əhməd arasındakı münasibətləri pozdu. Qara Yusifin siyasi və hərbi uğurları Sultan Əhmədi qorxuya saldı. O, Qara Yusiflə olan şərtini pozdu. Sultan Əhməd Qara Yusifin üzərinə hücumə keçməyə fərsət axtarırdı.

Bu fərsət 1410-cu ilin yayında ələ düşdü. 1410-cu ilin yayında Sultan Əhməd Qara Yusifin əsas qüvvələrinin Ərizcana hücum edən Ağqoyunlu tayfa birliyinin başçısı Qara Yuluq Osmana və Amid qəlasının hakiminə qarşı vuruşmasından istifadə edərək, Təbrizə hücumə keçdi və şəhəri tutdu. Şirvanşah I İbrahimin oğlu Kəyumərs də ona kömək edirdi. Bu, təbii idi. Çünki bu vaxt Cəlairilər zəif idilər, Şirvan üçün təhlükəli deyildilər. Şirvan qoşunu Sultan Əhmədi müdafiə et-

məklə Azərbaycanın cənub vilayətlərində möhkəmlənə bilirdi. Bundan xəbərtutan Qara Yusif Şirvan qoşunundan əvvəl Təbrizə çatdı. 1410-cu il avqustun 30-da Təbriz yaxınlığında Şənbi-Qazan adlı yerdə Qara Yusiflə Sultan Əhməd arasında döyüş başlandı. Bu döyüşdə Cəlairi qoşunu darmadağın edilir, Sultan Əhməd döyüş meydanından qaçıb gizlənməyə çalışırkən Qara Yusifin əlinə keçir. Azərbaycanda və İraqda hakimiyyətdən əl çək-məsi haqqında ondan yazılı iltizam alınaraq ertəsi gün edam edilir. Bununla da Cəlairilərin Azərbaycandakı hakimiyyətinə son qoyulur. Qara Yusif oğlu Qiyasəddin şah Məhəmmədi Bağdada canişin göndərdi. Beləliklə, 1410-cu ildə Qaraqoyunlu dövləti yarandı. Şimalda yerləşən Şirvanşahlar dövləti istisna olmaqla qalan Azərbaycan torpaqları, Şərqi Anadolu, Gürcüstanın şərq hissəsi, Qərbi İran və İraq bu dövlətin tərkibinə daxil edildi. Təbriz dövlətin paytaxtı oldu. 1411-ci ildə

Qara Yusif özünü yox, oğlu Pərbudağı sultan elan etdi. Çünki dövrün ənənəsinə görə yalnız şah, sultan nəslinə mənsub olanlar qanuni hökmdar hesab olunurdular. Uzaqqörən Qara Yusif bunu yaxşı bildiyindən, Pərbudağı sultan Əhmədə oğulluğa vermişdi (həpsxanada olarkən). Ancaq yüksək idarəçilik hüququ Qara Yusifdə qalırdı. Qara Yusif dövrünün böyük şəxsiyyəti idi. O, qüvvətli süvari ordu yaratmışdı, özü Azərbaycanın cənub vilayətlərini, oğlanları isə dövlətin qalan hissəsini idarə edirdilər.

II Şənbi Qazan döyüşündə Şirvanşahların Sultan Əhmədə kömək etməsi Qara Yusifin Şirvana hücum etməsinə səbəb oldu. Bu zaman Şirvanşah I İbrahim gürcü hökəmdarı və şəkili Seyid Əhməd Orlatla ittifaq bağlamışdır. 1412-ci ildə Kür çayı sahilində baş verən döyüşdə Şirvanşahların başçılıq etdiyi müttəfiqlərin birləşmiş qoşunu Qara Yusifin qoşunları tərəfindən məğlub edildi. Şirvanşah I İbrahim başda olmaqla müttəfiqlər əsir götürüldü. Qara Yusif əsirləri özü ilə bərabər Təbrizə gətirdi. Təbrizdə Qara Yusif əsir Şirvanşah İbrahimlə danışıqlar aparmağa başladı. O, İbrahimdən 1200 İraq tüməni, Şeyx Bəhluldan 200 tümen, qazı Mövlana Zəhireddin-dən 100 tümən məbləğində can bahası tələb etdi. Bu zaman Təbrizin tacir və sənətkar rəisləri, başda Şeyx Əxi Qəssab olmaqla, Qara Yusifin divanına gələrək əgər Qara Yusif pul vəzi-nə mal qəbul etməyə razılıq versə, Şirvanşahın can bahasını dərhal ödəməyə hazır olduqlarını bildirdilər. Qara Yusif buna razı oldu və təbrizlilər Şirvanşahın azad edilməsi üçün Qara Yusifin divanına 1200 tümən məbləğində mal verdilər, əvəzində isə Şeyx

İbrahim həmin məbləği Şirvan divanından almaq üçün Əxi Qəssabın və tacirlərin adına bərat kağızları verdi. Bundan sonra Qara Yusif Şirvanşah I İbrahimi azad edir (digər əsirlər başda Şəki hakimi Seyid Əhməd Orlat və gürcü hökəmdarı olmaqla hamısı edam edilir). Kür döyüşü nəticəsində Şirvanşahlar Qaraqoyunlulardan asılılığı qəbul edirlər.

Qaraqoyunlu dövlətinin ən güclü düşməni Xorasanda qərar tutmuş Teymuri hökəmdarı Şahrux idi. 1419-cu ildə Qara Yusif böyük ticarət əhəmiyyəti olan Sultaniyyə və Qəzvini tutdu. Qaraqoyunluların şərqə irəliləməsi Şahruxu qəti tədbirlərə əl atmağa sövq etdi. Sultan Şahrux Azərbaycanı, İraqı Qara Yusifin əlindən almaq və onu asılı bir hökmdar halına salmaq məqsədi ilə 1420-ci il avqustun 25-də Heratdan 200 minlik ordu ilə Azərbaycana yürüşə başlayır. Sultan Şahruxun qaraqoyunlularla döyüşdən qabaq qələbə naminə Quranın Fəth surəsini 12 min dəfə eşgerlərinə oxutdurması faktı onun Qara Yusifə necə təhlükəli, ciddi bir rəqib kimi baxdığını təsdiq edir. Teymuri hökəmdarı Şahruxla savaşa qərar verən Qara Yusif xəstə olmasına baxmayaraq, ordusunun Təbrizdə toplanmasına qərar verir. O, döyüşə getməzdən öncə oğlanlarına yazdığı məktublarda teymuri ordusundan çəkiniləcək bir şeyin olmadığını güstərir. Şübhəsiz, teymurilərin hər b üsullarını, döyüş qaydalarını, qüvvətli və zəif tərəflərini onun qədr bilən olmamışdır. Mənbələr Qara Yusifin müəyyən hərbi-taktiki planlar (yeni ordu tipi) hazırlaması haqda da xəbər verirlər. Qaraqoyunlu qoşunu Təbrizdən cənubda Ucan şəhərinin şimal-qərbində yerləşən Səidabad kəndinə

gələn zaman Qara Yusifin xəstəliyi daha da ağırlaşır. O, 1420-ci il noyabrın 13-də 65 yaşında vəfat edir. Beləliklə, sultan Şahruxla gözəlilən döyüş baş tutur. Qara Yusifin cəsədi Ərcişə aparılaraq dəfn edilir. Qara Yusifin ölümündən sonra Qaraqoyunlu dövləti zəiflədi.

Azərbaycan Qaraqoyunlu dövlətinin qurucusu Qara Yusif dövrünün görkəmli sərkərdələrindən və tanınmış simalarından biri olmuşdur. Onun çox mükəmməl sərkərdə olmasını, igidliyini başda teymurilər olmaqla bütün düşmənləri də etiraf etmişlər. Qara Yusifin qələbələri artıq bütün Şərqdə "Azərbaycan qoşununun tüğyanı" kimi qiymətləndirilir. Qara Yusif ölkəsində quruculuq işlərinə xüsusi diqqət yetirmiş, əhaliyə xoş münasibət göstərərək onları daim diqqətdə saxlamışdır.

Qara Yusif güclü mərkəzi aparat yarada bilməssə də, feodal ara münaribələrini bir qədər zəiflətdi, ayan-

ları hakimiyyətlə hesablaşmağa məcbur etdi. Tariximizin ən mühüm mərhələlərindən olan bu dövr haqqında ümumilikdə Qaraqoyunlu tayfalarının Azərbaycanda baş vermış siyasi mübarizədə iştirakı, Qaraqoyunlu-Teymuri münasibətləri, Qaraqoyunlu-Ağqoyunlu münasibətləri, Qara Yusif və onun cəsur ordu başçısı, hökəmdar kimi zaman tunelində yeri və rolu barədə Zeynəddin bin Həmdullah Qəzvininin "Zeyl-e tarix-e qoz de" "Seçilmiş tarixə"ə əlavə), Nizaməddin Şaminin "Zəfərnəma" və Əbubəkr Təhraninin "Kitabi-Diyarbəkriyyə" adlı əsərlərində geniş və qiymətli mənbədir.

Babək ƏBÜLFƏTOĞLU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

"BULUD FAYTON"

Bu gün söz məkanında, ədəbi camiyədə çözülen, danışılan mövzulardan biri də uşaq ədəbiyyatı ilə bağlıdır. Səsləndirilən fikirlər arasında daha çox qabardılan uşaqlarla bağlı, ümumiyyətlə böyüyən nəsilə əlaqəsi olan və onlara birbaşa nüfuz edə biləcək kitabların, nəşr nümunələrinin azlığı, hətta bəzən olmamasıdır. Təbii ki, səsləndirilən fikirlərdə hər kəsin öz arqumentı var. Amma bir məqam da var ki, onu görmək, onu arayıb-axtarmaq lazımdır. Təəssüf ki, bu gün Azərbaycan ədəbiyyatşünasları, tənqidçiləri, ələcə də ədəbiyyatla bağlı olan bir zümrə nədənsə ya özünü kənara çəkir, ya da əziyyətə qatlaşmaq istəmir. Əgər onlar həqiqətən uşaq ədəbiyyatının durumu ilə ciddi şəkildə məşğul olsaydılar və yaxud bu sahəyə qan-tərə batmaqla müdaxilə etsəydilər, onda görərdilər ki, uşaq ədəbiyyatımız var və yaranmaqda da davam edir. Elə təkcə professor, ədəbiyyatşünas, şair Rəfiq Yusifoglunun yaradıcılığına üz tutsaq, onda görərik ki, Rəfiq müəllim həm redaktor oldu-ğu "Göyərçin" jurnalında, həm də özü-nün fərdi yaradıcılığında uşaqlara xüsusi yer ayırır. Onun demək olar ki, yaraldıcılığının böyük hissəsini uşaqlara yazdığı şeirlər, poemalar təşkil edir.

Bugünlərdə Rəfiq Yusifoglu öz ənənəsinə sadiq qalaraq övladlarını, nəvələrini-miz üçün özünün "Bulud faytonu"nu çap etdirib. Sox nəfis bir şəkildə tərtib edilmiş və mövzuların bölmələrinə uyğun rəngli şəkillərlə oxucu qarşısına çıxarıl-mış bu kitab həqiqətən də həm oxumalı, həm də hədiyyə etməli kitabıdır. Mən kitabı vərəqlədikcə Rəfiq Yusifoglunun uşaq dünyasına nə qədər yaxından bələd oldu-ğunu gördüm və anladım. Birmənalı şəkildə duyduğum ki, Rəfiq Yusifoglunun uşaqlarla bağlı dünyası çox rəngarəng və zəngindir. Onun şeirlərinə diqqət yetirəndə lokonik, yığcam, hətta uşaqların özlərindən danışdığı dildə ifadə etdiyi mənarlara hey-ran qalmamaq mümkün deyil. Məsələn:

**Unutma ki, hər zaman
Bır torpağa bağlisan.
Azərbaycan qızısən,
Azərbaycan oğlusan!**

Və yaxud:

**Hər güldən çox sevirəm
Mən bu sarı çiçəyi!...
O günəşdi, şəfaqlar
Sarı, sarı ləçəyi!...**

Bu iki nümunəni istənilən uşağa oxumaq və onların çəhrərlərindən, yozumun-dan mətləbi necə anladıklarını aydınca görmək olar. Çünki günəşin rəngi də, Və-tənin övladı olmaq da məlum bir həqiqət və sadə bir şəkildə ifadə edilmiş gerçəklikdir.

Rəfiq Yusifoglunun şeirlərindəki uşaq

fantaziyası həm maraqlıdır, həm də təbii-di. Onun "Gün və ay" şeirində bir məqam-a diqqət yetirək.

**Gecə gündüz hey axır,
Sanma bulaq, çay yatır.
Ay çıxanda Gün batı
Gün çıxanda Ay batır...**

Düşünürəm ki, burdakı söz oyunu yaxşı mənada uşaqların yaddaşına həkk olunmağı necə dəyərlər haqq edir. Yeni uşaq bu mısraları bir-iki dəfə təkrarlayan-dan sonra yaddaşına köçürə bilər. Eləcə də "Vəles" şeirində olduğu kimi:

**Vələsə bax vələsə
İstəyir ki, yel əsə.
Küləyin sinəsi ndə
Səhrlı saza döne...**

Və yaxud:

**Bir həftədi hey yağır
Göydən leysən ələnin.
Bəs yağış bazar günü
İstirahət ələmir?**

Bu şeir nümunələrinə diqqət yetirəndə həqiqətən uşaqların maraq dünyasının ustalıqla ifadə edildiyini görməkə mümkün deyil. Təbii ki, bu bir məntiqin nəticəsidir. Axı böyüyən övladlarımız yaşlıların istirahət günləriylə bağlı səsləndirdikləri fikirləri müxtəlif məqamlarda əsədlir, duyurlar və burdan da yağışın istirahət edib-etməməsi sualı ortaya çıxır. Onu da şair özünəməxsus şəkildə poeziyaya gətirir.

Bu gün hər bir valideynin düşündüyü bir sual da var. O da cizgi filmləriylə, kompüterlə, televizorla uşaqların təması-dı, onlardan gələn əks təsirlərdir. Bax, bu mövzunun özünü də şəirə gətirən, onun müs bət və mənfı tərəflərini şeir diliylə uşaqlara çatdıran Rəfiq Yusifoglu təkcə valideyn, şair kimi yox, həm də pedaqoq kimi də məsələyə yanaşır. Məsələn:

**Güzgünün qabağında
Durur bizim Fətimə.
Özüne bəzək-düzək
Vurur bizim Fətimə.**

**Təllərini dayarı
Saçlarına bant taxır.
Qızın hay-ھاşırına
Nənə maraqla baxır.**

**- Hara çıxarırsən
Mənim balam, də mənə?!
İndicə cizgi filmi
Başlanacaq, ay nənə!**

**Baxacam paltarı
Şəfaq saçan Qarqıza.
Qoy onlar görsünlər ki
Mən də təmizkar qızam.**

Ümumiyyətlə, Rəfiq Yusifoglunun bu kitabındakı fəsililərin adları da ələ şeirlərin mahiyyətini uşaqlara çatdırmaq gücündədi. Məsələn: "İşıq, su, torpaq, hava büt-ün dərdlərə dəvə", "Küləyin nəğmələri", "Ömrün baharı, yayı, Tanrının sevgi pa-yı", "Payıza bax, qışa bax, Qara bax, ya-qışa bax..." və digər başlıqlar təqdim olunmuş fotolarla birlikdə oxucunu artıq mövzuya hazırlayır, ona təqdimat edir, ipucı verir. Ona görə də istənilən bölmü açıb həmin ifadə olunan şəraitə, məkana, mövzuya daxil olmaq mümkündür. Məsələn, "Ağacın kökü torpaqda, İnsanın kökü eləddi..." bölmündə:

**Dayanmıram yerimdə,
Hey axıram, axıram.
Ağacın köklərləy
Budaqlara qalxıram.**

**Torpağın sinəsinə
Axıram hopa-hopə.
Ayağım dayən yerdən
Gül qalxır topa-topə.**

Və yaxud:

**Yığrıldı çiçək
Deyirdi
Özü-özünə
Gül güldü,
Çiçək çiçək.
Çiçəyin
bu sözüne
Gül güldü,
gözlerindən
Şəh axdı
çiçək çiçək...**

Bəli, məhz bu cür şeirlərin ovqatın-da uşaqlarımızı böyütək, onların uşaq dünyasını bəzəsək, inanıram ki, sabahımızdan arxayın ola bilirik! Və son-da Rəfiq Yusifoglunun bu kitabına uğur olsun deyirəm! Və "Bulud fayto-nu"nu uşaqlarınız üçün əldə etməyə hər birinizi səsləyirəm.

Əbül-fət MƏDƏTOĞLU

"Səfirlər Cocuq Mərcanlıda erməni vəhşiliklərinə çox təəccübləndilər"

Xarici ölkələrin Azərbaycanda akkreditə olunmuş diplomatik nümayəndələri və beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri Cəbrayıl rayonunun işğaldan azad edilmiş Cocuq Mərcanlı kəndində erməni vəhşiliklərinə çox təəccübləndilər.

Bunu Trend-ə Cəbrayıl rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Kamal Həsənov deyib.

K.Həsənov bildirib ki, xarici ölkələrin rəsmi nümayəndələri Cocuq Mərcanlının bugünkü vəziyyətini öz gözləri ilə gördülər.

"Səfirlər və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri erməni işğalı dövründə baş vermiş dağıntıları, söküntüləri, kəndin necə xarabalığa çevrilməsinə öz gözləri ilə gördülər. Onlara izah olundu ki, bu kənd 5-6 ay erməni işğalında olmaqla belə xarabalığa çevrilib. Səfirlər öz çıxışlarında da qeyd etdilər ki, belə bir vəziyyətlə qarşılaşacaqlarını, kəndin belə xarabalığa çevrilməsinə və bu cür vəhşiliyi görəceklərini gözləmədilər".

İcra başçısı əlavə edib ki, səfirlər və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri aparılan bərpə işləri, ərazilərin minalardan təmizlənməsi prosesi ilə də yaxından

tanış olublar, orada yaşayan bir ailəyə baş çəkдилər: "Hesab edirəm ki, səfirlər və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri bu səfərdən çox təsirləndilər".

Qeyd edək ki, ötən gün xarici ölkələrin Azərbaycanda akkreditə olunmuş diplomatik nümayəndələri və beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri Cəbrayıl rayonunun işğaldan azad edilmiş Cocuq Mərcanlı kəndində olublar. Nümayəndə heyəti Cocuq Mərcanlıda həyata keçirilən yenidənqurma və tikinti işləri ilə yaxından tanış olublar.

27 vəzifəli şəxs işdən çıxarılıb

Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və qəbulu məsələləri 2016-cı ildə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarında keçirilmiş 187 kollegiya iclasında, həmçinin bir çox müşavirə və toplantılarda müzakirəyə çıxarılıb.

Bu barədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının (PA) Sənədlərlə və vətəndaşların müraciətləri ilə iş şöbəsinin müdiri Süleyman İsmayilov məlumat verib.

O bildirib ki, yol verilən nöqsanlara görə 1712 cavabdeh şəxs ilə bağlı tədbirlər görüüb, o cümlədən 59 nəfərə töhmət və şiddətli töhmət verilib, 6 nəfər aşağı vəzifəyə keçirilib, 9 nəfərin əmək müqaviləsinə xitam verilib. Bundan başqa, 261 nəfərə xəbərdarlıq olunub".

PA rəsmisi deyib ki, 2016-cı ildə nəzarətə götürülmüş müraciətlər əsasında ayrı-ayrı şəxslər barəsində hüquq mühafizə orqanları tərəfindən arađırmalar aparılıb, qanun pozuntusuna yol vermiş hüquqi və fiziki şəxslər cərimə olunub, vətəndaşların hüquqları bərpə edilib:

"Nəzarətə alınmış müraciətlərə

baxılması nəticəsində Daxili İşlər, Maliyyə, Səhiyyə, Təhsil, Mədəniyyət və Turizm, Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirliklərində, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətində, Azərbaycan Respublikasının Səfərbərlir və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinə, Şəmkir RİH-də və başqa təşkilatlarda 27 nəfər vəzifəli şəxs vətəndaşlara münasibətdə süründürməçiliyə, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadəyə, müraciətlərin arađırılmasında səhlənkarlığa yol verdiklərinə, etik davranış qaydalarını pozduqlarına görə vəzifəsindən kənarlaşdırılmış, 33 nəfər barəsində intizam tənbehi və ya inzibati məsuliyyət tədbirləri görüüb.

Ötən il vətəndaşların haqlı narazılığını doğuran pozuntulara, korrupsiyaya şərait yaranan və digər neqativ hallara yol verdiklərinə görə 6 hakimın fəaliyyəti qeyri-məqbul qiymətləndirilməklə səlahiyyətlərinə xitam verilib, 12 hakim intizam məsuliyyətinə cəlb olunub, o cümlədən 2 nəfərin tutduğu vəzifədən azad olunması barədə qərar qəbul edilib.

Ədil Ədilzadə

Təcili yardım xidməti ödənşli oldu?

İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi icbari tibbi sığortanın tətbiq olunduğu pilot ərazilərdə - Yevlax rayonunda və Mingəçevir şəhərində təcili və təcirəsalınmaz tibbi yardım xidmətlərinin pullu olması barədə yayılan yanlış məlumatlara aydınlıq gətirib.

Baza zərfində göstərilən xidmətlərin ödənişini Agentlik pilot ərazilərdə rəsmi qeydiyyatda olan vətəndaşlar üçün tibb müəssisələrinə edəcək.

Təcili və Təcirəsalınmaz Tibbi Yardım və ilkin səhiyyə xidmətlərindən pilot ərazilərdə - Yevlax rayonunda və Mingəçevir şəhərində rəsmi qeydiyyatı olan və olmayan bütün vətəndaşlar pulsuz istifadə edə bilərlər. İcbari tibbi sığortanın ambulator və stasionar üzrə təqdim etdiyi tibbi xidmətlərdən isə yalnız pilot ərazilərdə rəsmi qeydiyyata olan və vətəndaşlar pulsuz istifadə edə bilərlər. Bütün tibbi xidmətlərin dayarını Agentlik tibb müəssisələrinə ödəyir.

Baza zərfində Təcili və Təcirəsalınmaz Tibbi Yardım xidmətləri üçün göstərilən tarifləri İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi tibb müəssisələrinə ödəyir.

Agentlikdən bildirilib ki, yanvar ayında Mingəçevir şəhəri üzrə 3955 nəfər, Yevlax rayonu üzrə 924 nəfər Təcili və Təcirəsalınmaz Tibbi Yardım xidmətindən istifadə edib: "Pilot ərazilərdəki Təcili və Təcirəsalınmaz Tibbi Yardım xidmətinin təkmilləşdirilməsi və əhalinin keyfiyyətli tibbi xidmətlə təmin edilməsi, maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi məqsədilə Səhiyyə Nazirliyi icbari tibbi sığorta tətbiq edilən pilot ərazilərdə bir sıra addımlar atmaqdadır. Pilot ərazilərin on müasir və tibbi avadanlıqla tam təchiz edilmis 6 ambulans avtomobili ilə təminatı və bir sıra müasir, yüksək texnologiyalı avadanlıqlarla təmin edilməsi buna misal ola bilər".